

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskonna ja sotsiaalse heaolu õppekava

Robin Ein

Hariduse ja heaolu seos Euroopa kolmes riigis

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mare Ainsaar, PhD

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. HARIDUSE SEOS HEAOLUGA.....	4
1.1 Erinevad lähenemised heaolule.....	4
1.2 Senised empiirilised tulemused hariduse ja heaolu seoste kohta	7
1.3 Kolme riigi haridussüsteemid.....	9
1.4 Probleemiseade.....	10
2. METODOLOOGIA.....	11
2.1 Tunnused ja kodeerimine.....	12
3. HARIDUS JA RAHULOLU - TULEMUSED.....	14
3.1 Hariduse seos rahuloluga pärast taustatunnuste lisamist.....	15
3.2 Kontrolltunnuste seos ja mõju riigiti.....	17
4. ARUTELU.....	19
KOKKUVÕTE.....	21
SUMMARY.....	22
KASUTATUD KIRJANDUS.....	23
LISAD.....	29
Lisa 1. Eluga rahulolu seos haridusega (mudel).....	28
Lisa 2. Eluga rahulolu seos kuue kontrolltunnusega (mudel).....	29
Lisa 3. Eluga rahulolu seos hariduse ja tervisega (mudel).....	31
Lisa 4. Eluga rahulolu seos hariduse ja toimetuleku hinnanguga (mudel).....	32
Lisa 5. Eluga rahulolu seos hariduse, tervise ja toimetuleku hinnanguga (mudel).....	33
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	34

SISSEJUHATUS

Hariduse levikuga viimaste sajandite jooksul, on kõrgem haridus saanud inimestele rohkem kättesaadavaks. Sellega seoses on tekkinud võimalus pühendada rohkem aega õppimisele ning teadmiste saamisele. Haridustee pikendamise peamise kasuna on paremini tasustatud töökoha saamise võimalus, samuti ollakse loovamad ning aktsepteerivamad võrdõiguslikkuse juures (UNESCO, 2024). Samuti on haridus seotud ka pikema elueaga. Haritud elanikkond aitab kaasa ka majanduse arengule, nii suuremate sissetulekute, ka arengupotentsiaali kaudu. On leitud, et üks haridusse investeeritud dollar võib tõsta sisemajanduse koguprodukti kahekümne dollari võrra (UNESCO, 2024).

Vähem on uuritud seda, kuidas haridus mõjutab eluga rahulolu. Uurimistöö keskendub subjektiivse heaolu ja hariduse vahelise seose uurimisele. Selleks kasutan Euroopa Sotsiaaluuringu andmeid ja võrdlen subjektiivset heaolu eri haridusastmetel kolmes Euroopa riigis.

Antud uurimistöö eesmärgiks on uurida, kuidas erineb heaolu eri haridusrühmades Eestis, Sloveenias ja Suurbritannias.

Töö koosneb viiest osast, esimene osa on kirjanduse ülevaade, teine osa on metoodika kirjeldamine, kolmas osa toob välja tulemused, neljas osa on arutelu ning viimane osa on kokkuvõte.

Tänuavaldused bakalaureusetöö juhendajale Mare Ainsaarele.

1. HARIDUSE SEOS RAHULOLUGA

1.1 Erinevad lähenemised heaolule

Subjektiivne heaolu on inimese tunnetuslik hinnang oma elule, mis on mõjutatud nii inimese saavutustest, isiksuseomadustest, tunnetest, kui vanusest (Diener, 1984). Subjektiivse heaolu võib jagada kaheks. Üks suund on eudaimooniline heaolu, mis keskendub rohkem inimese võimestamisele ja tema psühholoogilisele olekule. Hoides tähelepanu rahulolu komponentidel nagu eneseteostus ning elujõud. Teiseks suunaks on hedonistlik lähenemine, mis peab tähtsaks rõõmu, positiivse afekti suurendamist ja eluga rahulolu parandamist (Ryan & Deci, 2001). Subjektiivset heaolu mõjutavaid tegureid on mitmeid, (Diener et al., 1999), millest mõned on isiksus, eesmärgid, toimetulek/adapteerumine, tervis, sissetulek, religioon, abielu, vanus, sugu, töömoraal, haridus ja intelligents.

Eudaimooniline vaade heaolule rõhutab soovi, tahte ja vabaduse tähtsust. Eudaimoonilise rahulolu osad (Ryff, 1989: 1071) on 1) enese aktsepteerimine, 2) kontroll keskkonna üle, 3) positiivsed suhted, 4) autonoomia, 5) elu eesmärgid ning 6) isiklik areng (Tov, 2018: 44). Hedonistlik vaade peab tähtsaks uurida seda, mis toob inimestele rõõmu ning rahulolu elus kuidas seda võimalikult palju suurendada. Eudaimoonilist käsitlust saab võtta kui enesetäiendamist ja eesmärkide saavutamist.

Hedonistlik heaolu koosneb Dieneri (1984) käsitluse järgi kolmest komponendist: 1) meeldivad emotsioonid, 2) ebameeldivad tunded ja 3) rahulolev vaade elule (Tov, 2018: 31).

Rahulolu võib nimetada ka kognitiivseks heaoluks ning tunnetega seotud heaolu afektiivseks heaoluks. Kognitiivne heaolu keskendub sellele, kui rahul on inimene oma elatud eluga. Selle uurimiseks kasutatakse enamasti just eluga rahulolu mõõdikuid, milleks on erinevad eluvaldkonnad ning isiku rahulolu nendega. Eluvaldkondadeks on näiteks 1) töö, sissetulekud 2) pere ning suhted, 3) vaba-/puhkeaeg, 4) tervis, 5) enesenägemus ning 6) kuulumine. Kognitiivset heaolu peetakse ka stabiilsemaks kui afektiivset heaolu. Kognitiivset heaolu on võimalik uurida nii 1) alt-üles või ülevalt-alla mudelitega, 2) heuristilise või stabiilise mõju kaudu, 3) oleku või

iseloomujoonena (Tov, 2018: 35-36). Kahest eluga rahulolu mudelist kirjutavad oma uuringus (Erdogan et al., 2012). Esimene on ülevalt-alla teooria, kus eluga rahulolu on enamjaolt määratud erinevate tunnuste poolt, mis on igal inimesel erilised. Seevastu alt-üles teooria näeb eluga rahulolu tulemusena, mida inimene on elu jooksul toimunud tegevuste ning otsuste läbi kogenud. Afektiivne heaolu on nii positiivsete kui negatiivsete tunnete kogum ning nende jaotus. Selle uurimisel on tähtsad 1) valents, ehk kui meeldivad või ebameeldivad on tunded, 2) tugevus, kui tugevalt tundeid kogetakse ning 3) sagedus, kui tihti kummaski grupis olevaid tundeid tuntakse (Tov, 2018: 35-36).

Teooriate puhul pakuvad Das et al. (2020: 4-8) neljast jaotust, mille puhul jaotuvad tunnused järgmiselt: 1) kaasamisele ja teostusele keskenduvad teooriad, 2) isikliku orientatsiooni teooriad, 3) võrdlevad teooriad ning 4) emotsiooni teooriad. Esimesed neist uurivad tulemusi ja tegevusi, mis tulenevad subjektiivsest heaolust. Isikliku orientatsiooni teooriad keskenduvad sellele, millised demograafilised muutujad kui ka keskkond mõjutavad subjektiivset heaolu. Võrdlevad teooriad võtavad keskmesse inimeste omavahelised erinevused, mille võrdlemise tulemusena kas heaolu tõuseb, langeb või muutub teistega sarnaseks. Emotsiooni teooriad uurivad seda, kuidas emotsioonid mõjutavad subjektiivse heaolu kujunemist.

Positiivsete ja negatiivsete afektide suhte teooria keskendub emotsioonide vahelisele jaotusele, kui peamisele heaolu mõjutajale. Carver et al., (1990) seletavad afektide teket mudeli järgi kus emotsioonid on seotud eesmärkide ning nende saavutamise kiirusega. Kus arvatust aeglasem eesmärkide saavutamine loob negatiivseid afekte, oodatud kiirusega saavutamine ei loo mingeid afekte, ning arvatust kiirem saavutamine loob positiivseid afekte. Selle mudeli järgi on afektid ja eesmärgid omavahel seotud, millest mõlemad on tähtsad ka subjektiivse heaolu hindamiseks. Antud teooria on osa varem mainitud hedonistliku heaolu uurivatest käsitlusest. Õppimine ja hariduse omandamine vajab enamasti meelekindlust ning pingutust. Seega võib eeldada, et rohkem haridust on seotud ka parema elu korraldamise oskusega ning suurema tõenäosusega, et soovid ja plaanid saavad täidetud. Sotsiaalse võrdluse teooria on teooria, mis põhineb informatsiooni töötlemisel ning inimeste võrdlemisel (Festinger, 1954 originaal, kasutatud Gerber, 2018 kaudu). Sotsiaalse võrdluse teooriad jagunevad omakorda mitmesse erinevasse gruppi. Nendest suurimad on Willsi allapoole võrdlev teooria, Collinsi ülespoole võrdlev teooria ja Mussweileri valikulise ligipäasetavuse mudel (Gerber, jt: 2018). Antud mudelid keskenduvad kolmele võimalikule viisile, kuidas võrdlus võib toimuda. Willsi teooria eeldab, et inimesed kasutavad allapoole toimuvat võrdlust oma enesehinnangu taastamiseks ohu korral sotsiaalses

keskkonnas, kuid ilma ohu olekuta võrreldakse end ülespoole. Collinsi teooria eeldab seda, et paremas seisus olevate isikute assimileerumise eesmärgil on inimesed huvitatud just ülespoole toimuvast võrdlusest, kuid nad väldivad allpoolset võrdlust, et hoida oma staatust. Mussweileri mudel keskendub kolmandale võimalusele, milleks on assimileerumine, mille puhul on võrdlused osa sellest, kuidas ja kas inimene otsustab teisega assimileeruda või mitte. Olenevalt olukorrast ning keskkonnast on inimesed aga rohkem või vähem valmis ülespoole võrdlusi tegema. Haridus annab hea võimaluse ennast võrrelda teistega. Rohkem haridust annab võimaluse end upitada ülespoole, et saada endale parem sotsiaalne positsioon ning see võiks suurendada rahulolu eluga. Assimileerumine aga võimaldab tunda end ühtse grupi osana kindla haridustaseme puhul, vähendades heaolu autonoomia ja eneseteostuse puhul, kuid suurendades seda kontrolliga keskkonna üle.

Personaalse kontrolli teooria (Rothbaum et al., 1982) põhineb arusaamal, et heaolu ning rahulolu eluga on mõjutatud sellest, kui palju kontrolli tunneb isik oma enda elu üle ning on võimeline juhtima oma elu positiivses suunas. Kontrolli saavutatakse kahte moodi, peamise kontrollina proovitakse maailma enda jaoks sobivamaks muuta ning sekundaarse kontrollina proovitakse iseennast muuta maailmale sobivamaks. Hariduse puhul võiks kõrgema hariduse saamine suurendada tuntavat kontrolli maailma üle, suurendades eudaimoonilist heaolu. Võimalik, et on esindatud ka enda muutmine ning proovitakse olla sarnasel haridustasemel teistega, suurendades subjektiivset heaolu.

Hedonistliku jooksulindi teooria leiab, et igal inimesel on kindel heaolu tase, mille juurde alati tagasi jõutakse. Kuigi suure emotsionaalse mõjuga sündmused saavad seda joont liigutada, on need tavaliselt vaid hetkelised muutused. Hariduse puhul oleks teooria järgi heaolu tase sama erinevate haridustasemete vahel. Aja jooksul on teooriale aga leitud mitmeid erindeid. Oma uuringus toovad (Diener et al., 2006: 306-311) välja viis muutust, millega jooksulindi teooriat oleks mõistlik modifitseerida: 1) heaolu tase ei ole alati neutraalne, 2) igal isikul on erinevad heaolu taseme punktid, 3) heaolu taseme punkte on mitmeid, mitte vaid üks ainus, 4) heaolu tase saab ajas muutuda, 5) inimesed adapteeruvad sündmustele erinevalt.

1.2 Senised empiirilised tulemused hariduse ja heaolu seoste kohta

Easterlin (1974) leidis, et eluga rahulolu võrdluses ei esinenud selget rahulolu kasvu koos sisemajanduse koguprodukti tõusuga USAs. Seega lihtsalt majanduskasv ei ole ainuke rahulolu

mõjutaja ning esineb seni vähe uuritud või teadmata tegureid. Nii said tekkida rohkemad diskussioonid ning uuringud laiema uurimisringiga, selgitamaks, millised muud tegurid võivad eluga rahulolu mõjutada.

Samuti on selgunud, et eluga rahulolu ei ole individuaalselt fikseeritud läbi aastate. Oma uuringus (Ehrhardt et al., 2000), leidsid Saksamaal toimunud üheteistkümne aastaste intervjuude andmete uurimisel, et esimese ja viimase küsitluskorra tulemuste korrelatsioon oli vähem kui kolmandik algsest. Peamiseks tulemuste mõjutajaks oli hindamisvea vähenemine. Rahulolu hindamisvead seletasid pea pool rahulolu hinnangust esimesel aastal ning ainult kümnendiku viimasel aastal. Kolmandiku muutustest seletasid ära toimunud elusündmused ning teise kolmandiku isiklik staatus, suhted ja oskused.

Seitsmekümnendatel tehtud (Palmore & Luikart, 1972) uuring, leidis, et suurimad positiivsed seosed eluga rahulolu tõstmisel andsid enesehinnang tervisele, ühiskondlik (usklik) tegevus ning isiklik kontroll elu üle. Osaliselt olid eluga rahuloluga seotud sissetulek, haridus, lähedase inimese olemasolu ja töö. Seos aga puudus soo, vanuse, abielustaatus ja intelligentsi puhul. Samuti on eluga rahulolu tõus tihti kahetine. Inimeste eluga rahulolu kokkuvõtvas töös tõid (Becchetti & Pelloni, 2013) välja, et eluaastate suurenemine ei too kaasa enam tõusu rahulolus. Oma töös tõid põhipunktina Becchetti ja Pelloni välja vajaduse mitte keskenduda eluga rahulolu tõstmisele kui ainuõigele eesmärgile, kuna sel juhul on tõenäosus jätkata tingimuste halvenemisega nagu kliimasoojenemine, et tõsta eluga rahulolu inimestes.

Hariduse ja eluga rahulolu seos on väga mitmekülgne. Uuringute tulemustena on leitud, et haridus on peamine eluga rahulolu suurendaja riikide võrdluses (Cheung & Chan, 2009) ja ka seda, et just kõrgharidus on see, mis tõstab eluga rahulolu. Lisaks leiti, et hariduse mõju USA-s oli piiratud osariigi piires, kus see algelt omandati (Yakovlev & Leguizamon, 2012). Sotsiaalsetest faktoritest ning keskkondadest tulenevaid erinevusi rasside puhul leidsid (Assari, 2024). Soolisi erinevusi hariduse puhul meeste kaudsemas kasus ja naiste otsesemas kasus (Salinas-Jiménez et al., 2013). Erinevustes madalama haridustasemega riikides võimalusena eristumiseks ühiskonnas (Botha, 2014). Üldist rahulolu erinevust alghariduse ning muude haridustaseme vahel (Cuñado & de Gracia, 2012). Otsest hariduse mõju eluga rahulolule toetab (Melin et al., 2003) uuring Rootsis, leides toetust rahalise, kuid mitte emotsionaalse kasuna. Kaudseid seoseid uurisid (Ilies et al., 2019), mille järgi suurenesid erinevad materiaalsed kui ka mitte materiaalsed väärtused hariduse omandamise tõttu, tõstes omakorda eluga rahulolu. Otsese

ja kaudse seose samaaegset olemasolu on uurinud (Salinas-Jiménez et al., 2011) kui ka (Striebnig, 2015). Samuti on leitud ka negatiivseid seoseid, näiteks hariduse otsene negatiivne seos rahulolule, mis kaudsete faktorite tõttu muutub taas positiivseks (Powdthavee et al., 2015). Kui ka võimete ülehindamist hariduse saamisel, mistõttu muutub vaade enda hariduse saamisele negatiivseks (Ferrante, 2009). Kokkuvõtvalt saab öelda, et hariduse mõju eluga rahulolule on mõjutatud mitmetest sotsiaalsetest, geograafilistest ja isiklikest faktoritest.

Tabelis 1 on toodud välja varasemate uuringute tulemused, mis keskendusid haridusele ning eluga rahulolule. Esimeses veerus on uuringud, kus hariduse mõju jäi eraldi alles ka pärast taustatuunustega arvestamist. Teises veerus on uuringud, kus taustatunnused seletasid mõju teatud gruppide puhul ning teiste gruppide puhul jäi mõju seletamata.

Tabel 1. Kirjanduse kokkuvõtte hariduse ning eluga rahulolu seoste vahel

Hariduse mõju eluga rahulolule ei ole muude tunnuste poolt seletatud	Hariduse mõju eluga rahulolule on seletamata teatud tunnuste puhul ning seletatud teiste tunnuste kaudu
Taustatunnused ei seleta ära seost meta-uuringu põhjal (Witter et al., 1984)	Mõlemad seosed Hispaanias vanade inimeste puhul (Fernández-Ballesteros et al., 2001)
Seos haridusaastate puhul riikide vahelises võrdluses (Cheung & Chan, 2009)	Hariduse mõju on seletatud enamus tunnuste korral ning seletamata sissetuleku puhul (Salinas-Jiménez et al., 2011)
Lõuna-Aafrika puhul mõjutas rass hariduse mõju rahulolule (Ebrahim et al., 2013)	Rahalised taustatunnused seletavad seose meeste puhul ning naiste puhul mitte (Salinas-Jiménez et al., 2013)
Ida-Aasias kõrgem haridus suurendab rahulolu (Ngoo et al., 2015)	Meeste puhul seletavad sotsiaalsed ja majanduslikud kasud hariduse mõju ära, naiste puhul aga mitte (Udayanga, 2025)
Inimese vanusega seoses Iraanis (Papi & Cheraghi, 2021)	
Taustatunnuste puhul negatiivne seos Austraalias (Powdthavee et al., 2015)	
Töö sobivuse ning rahulolu, tervise ja majandusliku rahulolu kaudu (Ilies et al., 2019)	

Kõrgharidus vähendab rahulolu langust pensionäridel (Wetzel et al., 2016)	
Hariduse mõju jäi oluliseks ka pärast vanuse, soo, sissetuleku, perekonnaseisu, töötuse kontrolli (Bonini, 2008)	
Negatiivne mõju enda võimete ülehindamise tõttu (Ferrante, 2009)	
Eri rasside ning rahvuste mõju (Assari, 2024)	
Tajutava hariduse kvaliteedi kaudu (María et al., 2008)	
Soo kaudu (Jan & Masood, 2008)	
Läbi sotsiaalse staatuse (haridustasemed ning üldine haritus) suurendamise ühiskonnas (Botha, 2014)	
Sissetuleku suurendamise kaudu (Melin et al., 2003)	
Positiivne mõju vaesematel isikutel ning negatiivne rikkamatel isikutel (Binder & Coad, 2011)	

1.3 Kolme riigi haridussüsteemid

Et paremini mõista hariduse mõju erinevusi on hea anda ülevaade ka uuritud kolme riigi haridussüsteemidest.

Sloveenia puhul jaotub haridus kolmeks tasemeks: 1) põhihariduseks, 2) keskhariduseks ja 3) kõrghariduseks. Põhiharidus koosneb Sloveenias üheksast klassist (1-9), mis on kõigile kohustuslikud. Haridus on enamjaolt avalik teenus, mis on rahastatud valitsuse poolt. Küll aga on põhikoolid, muusikakoolid ning täiskasvanute koolid rahastatud omavalitsuste poolt. Ülikoolid on autonoomsed. Keskharidus, koosneb kahest kuni viiest aastast olenevalt sellest, millist haridusteed järgitakse. Võimalus on valida üldhariduse ja kutsehariduse vahel. Üldharidus annab võimaluse edasi liikuda ülikooli, samuti saab peale 4 või 5-te aastat kutsehariduses liikuda

edasi ülikooli üldeksami läbimisega või omandada kõrgema astme teadmisi antud erialal (Eurydice, 2018).

Eesti puhul jaotub haridus neljaks astmeks: 1) eelkoolihariduseks (lasteae), 2) põhihariduseks, 3) keskhariduseks ning 4) kõrghariduseks. Keskharidus jaguneb gümnaasiumi ja kutsekooli vahel. Õppenõue kestab kuni 18-aastaseks saamiseni. Valitsus rahastab enamuse kutsekoole ning rakenduskõrgkoole. Kutsekooli läbimine võimaldab liikuda edasi ka kõrgharidusse, nii üli- kui rakenduskõrgkoolidesse (Eurydice, 2025).

Suurbritannia puhul on haridus jaotatud neljaks astmeks: 1) eelkoolihariduseks (lasteae), 2) põhihariduseks, 3) keskhariduseks ning 4) kõrghariduseks. Enamuse keskharidust pakuvad asutused ei kasuta hindeid ega teste õpilaste sisselaskmiseks. Kohustuslik haridus toimub kuni 18-aastaseks saamiseni (Suurbritannia valitsus, 2012).

1.4 Probleemiseade

Töö eesmärk on analüüsida hariduse ja eluga rahulolu seoseid. Selleks võtan arvesse ka seni kirjanduses kasutatud taustatunnuseid.

Leian vastused järgnevatele uurimisküsimustele, et selgitada välja hariduse mõju eluga rahulolule:

1. Kuidas erinevad haridustasemed üksteisest eluga rahulolu poolest eri riikides?
2. Kuidas mõjutavad taustatunnused hariduse mõju eluga rahulolule?

2. METODOLOOGIA

Töö tegemisel kasutasin R-i, tulemuste kuvamiseks kasutajaliidest Rstudiot.

Uuringus on kasutatud Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) andmeid. Kasutatud andmed pärinevad 11. laine andmetest, mis koguti 2023. aasta märtsi ja 2024. aasta detsembri vahel.

Uuringu valimisse kuuluvad isikud, kes on vähemalt 15-aasta vanused ning on riigi elanikud. Enda töö jaoks valisin omakorda välja kolm riiki, keda omavahel võrdlen. Riikide valikul oli eesmärgiks kaasata mitmekesine valik riike nii haridussüsteemide vaates kui ka geograafilise, kultuurilise ja sotsiaalmajandusliku tausta poolest. Välja valisin Eesti, Sloveenia ja Suurbritannia. Eesti sai valitud seetõttu, et oleks võrdluspunkt teiste riikidega. Samuti on Eestis haridustulemused väga heal tasemel, eriti PISA skooride puhul. Sloveenia on riik, kus hariduse areng on Eestiga tihedalt sammu pidanud, geograafiliselt on Sloveenia mõlemast riigist eraldi, paiknedes Kesk-Euroopas. Suurbritannia on mõlemast võrreldavast riigist erineva haridussüsteemi kui ka kultuuriga, olles samuti tugeva akadeemilise taustaga riik. Suurbritannia puhul mängib rolli ka ingliskeelne ja multikultuurne ühiskond, mis võimaldab uurida omavahel erineva kultuurse haridustaustaga riike.

Andmed koguti näost-näku suulise intervjuuga. Peale andmelünkadega vastajate eemaldamist, jäi kokku 3198 vastajat. Vastajate arvust eri haridusrühmades annab ülevaate tabel 2.

Tabel 2. Vastajate arv haridustasemeti (protsentides ning absoluutarvuna)

Riigid	Kuni põhiharidus	Keskharidus	Kutseharidus	Kõrgharidus
Eesti	9,5% (108)	16,3% (184)	30,2% (341)	44,0% (498)
Sloveenia	14,9% (150)	9,5% (96)	42,5% (428)	33,0% (332)
Suurbritannia	25,2% (267)	5,2% (55)	20,5% (218)	49,1% (521)

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

Hariduse jaotus varieerib riigiti. Sloveenias ning Suurbritannias on aga keskharidusega vastajaid suhteliselt vähe. Eesti puhul on aga kuni põhiharidusega vastajaid vähe, võrreldes muude haridustasemetega. Jaotused tabeli puhul ei ole kooskõlas riikide kohta käiva statistikaga.

Tabel 3 näitab Uurides vastajaid tunnuseid natuke lähemalt vanuse aritmeetiliste alusel. keskmistega ning usaldusvahemikega usaldusnivool 95%. Kolme riigi vahel ei ole saa eeldada vanuselisi erinevusi (Tabel 2). Üldiselt võiks vanuse jaotuse kohta öelda, et vastajaskond on natuke vanemapoolsem, koosnedes rohkem keskealistest ja vanematest vastajatest.

Tabel 3. Vanuse jaotus riigiti usaldusvahemikuga nivool 95%

Riik	Keskmine vanus	Alumine usalduspiir	Ülemine usalduspiir
Suurbritannia	48,89	47,46	50,32
Eesti	49,16	47,97	50,35
Sloveenia	49,80	48,68	50,93

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

2.1 Tunnused ja kodeerimine

Peamiseks tunnuseks, mida uurin on *stflife* - “Kõike arvesse võttes, kui rahul olete oma eluga kokkuvõttes”. Tunnuse jaotus on nullist kümneni, kus null tähendab äärmiselt ebarahul olekut eluga ning kümme täielikku rahulolekut.

Teiseks tunnuseks on *edulvlb*, mis tähistab isiku kõrgeimat omandatud haridustaset. Haridustase jaguneb ESSi andmetes kahekümne kaheksaks osaks, põhinedes ISEC-i arvulistel koodidel. Need koodid kodeerin ümber neljaks haridustasemeks, et teha tunnus mõistetavamaks (Tabel 2). Jaotusteks said: kuni põhiharidus (ISEC 0 kuni 229), keskharidus (ISEC 311 kuni 313), kutseharidus (ISEC 229 kuni 311 ja 321 kuni 423) ning kõrgharidus (ISEC 510 kuni 800).

Töös kasutan ka mõningaid kontrolltunnuseid, mida on ka varasemad uuringud kasutanud (Tabel 1).

Esimeseks tunnuseks on rahulolu haridussüsteemiga ehk *stfedu*, mis tähistab isiku tajutavad rahulolu riigi haridussüsteemiga. Tunnus jaotub üheteistkümne variandi vahel, 0 näitab täielikku rahulolematust ning 10 täielikku rahulolu.

Teiseks kontrolltunnuseks on sugu ehk *gndr*.

Kolmandaks kontrolltunnuseks on vanus ehk *agea*. ESS andmete puhul on vanuse jaotus aastatest 15-st 90-ni.

Neljandaks kontrolltunnuseks on hinnang leibkonna sissetuleku kohta ehk *hincfel*. Tunnus jaotub neljaks, kus üks tähendab, et vastaja hindab elamist leibkonna sissetulekul mugavaks ning neli, et elamine antud sissetulekuga on väga keeruline.

Viies kontrolltunnus on põhirahvusesse kuulumine ehk *feethngr*. Tunnus jaotub kaheks, uurides kas vastaja tunneb end riigis enamuse olevate inimestega samast rassist või rahvusest olevat.

Kuues kontrolltunnus on tervis ehk *health*. Tunnus jaotub viieks, 1 tähistades tunnuses väga head tervist ja 5 tähistades väga kehva tervist.

3. HARIDUS JA RAHULOLU - TULEMUSED

Uurides eluga rahulolu riigiti, selgus, et Sloveenias on hinnang eluga rahulolule nii Eestist kui ka Suurbritanniast kõrgem (vt Tabel 4). Eesti ja Suurbritannia eluga rahulolu on omavahel sarnased ning statistilist erinevust kahe riigi vahel ei ole. Kõigi kolme riigi hinnangud eluga rahulolule on kõrged arvestades skaala väärtusi (0-10).

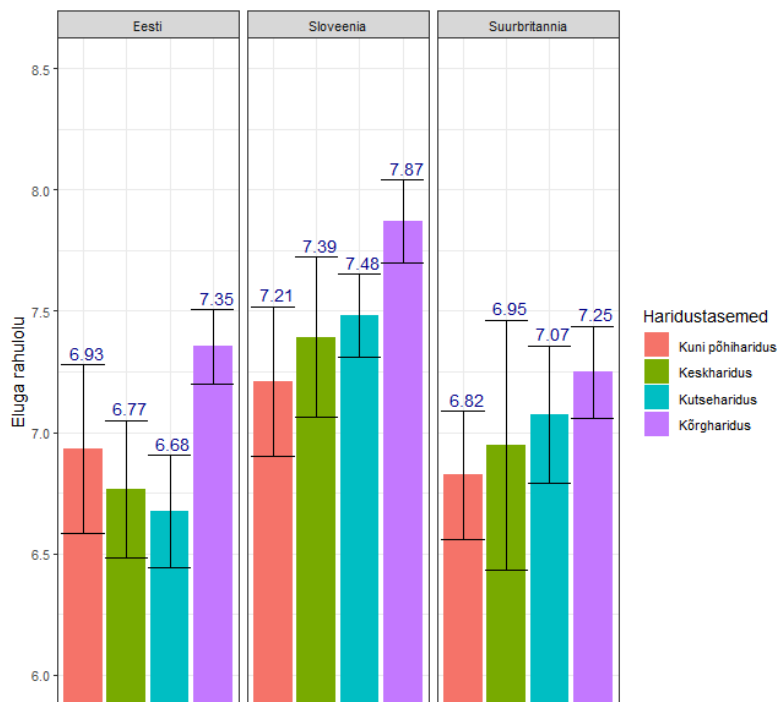
Tabel 4. Eluga rahulolu aritmeetilised keskmised koos usaldusvahemikuga nivool 95%.

Riik	Keskmine rahulolu	Alumine usalduspiir	Ülemine usalduspiir
Sloveenia	7,54	7,43	7,65
Suurbritannia	7,11	6,96	7,26
Eesti	7,02	6,90	7,14

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

Uurides rahulolu ka haridustasemeti eri riikides, on näha erinevusi haridustasemeti (vt Joonis 1). Eestis saab erinevusi usaldusvahemike puhul saab väita kesk- ja kõrghariduse ning kutse- ja kõrghariduse vahel. Sloveenias on haridustasemete keskmised tõusvas trendis, kus kõrgharidus on kõige kõrgema keskmise hinnanguga. Usaldusvahemike puhul eristub kõrgharidus kõigist teistest haridustasemetest, ülejäänud haridustasemete vahel erinevusi ei saa väita. Suurbritannias on keskmine kõige kõrgem keskhariduse puhul, samuti on kõrge see ka kõrghariduse puhul. Usaldusvahemike korral saab erinevust hinnangutes väita kuni põhihariduse ja kõrghariduse vahel.

Antud erinevused usaldusvahemike korral ei pruugi olla aga suured, sest erinevused piiride puhul on väga väikesed. Ainuke suurem erinevus esineb Eestis kutse- ja kõrghariduse rahulolu hinnangute vahel.

Joonis 1. Eluga rahulolu aritmeetiline keskmine koos usaldusvahemikega usaldusnivool 95% haridustasemeti. Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

3.1 Hariduse seos rahuloluga pärast taustatunnuste lisamist

Esimene mudel, mis koosneb tunnusest *stflife* - ehk eluga rahulolu ning sõltumatust tunnusest *Haridus* - millel on neljane haridustasemete jaotus.

Vastav mudel annab võimaluse uurida hariduse lihtsat seost rahuloluga haridustasemeti. Teine mudel koosneb haridusest ja toimetuleku hinnangust, mis on sissetuleku seletamisvõime uurimiseks. Kolmas mudel koosneb haridusest ja tervisest, mis on tervise seletamisvõime uurimiseks. Neljas mudel võtab kokku nii toimetuleku hinnangu kui tervise. Viies mudel kontrolltunnustega võimaldab aga uurida kirjanduse poolt välja toodud haridusega seotud teiste tunnuste mõju eluga rahulolule. Kontrolltunnustega mudel koosneb hariduse tunnusest ning kuuest lisanduvast kontrolltunnusest: 1) Tervisest, 2) Vanusest, 3) Rahuloluga haridusest, 4) Hinnangust sissetulekule, 5) Põhirahvuses olemisest ning 6) Soost. Kõik mudelid tegin iga riigi jaoks eraldi.

Kõik mudelid on lisadena (vt Lisa 1, Lisa 2, Lisa 3, Lisa 4 ja Lisa 5) töö lõpus, kus on kirjas ka standardvead ning olulisuse tõenäosused.

Tabel 5. Erinevate haridusmodelite võrdlus eluga rahulolu mõjule

Riigid	Jaotused haridustasemeti	Mudel 1 haridus	Mudel 2 haridus + hinnang toimetulekule	Mudel 3 haridus + tervis	Mudel 4 haridus + hinnang toimetulekule + tervis	Mudel 5 haridus + kõik kontrollitud nnused
Eesti	Vabaliige	6,931***	9,061***	8,661***	9,933***	8,318***
	Keskharidus	-0,165	-0,156	-0,224	-0,198	-0,340*
	Kutseharidus	-0,255	-0,132	-0,241	-0,139	-0,297*
	Kõrgharidus	0,423**	0,228	0,223	0,120	-0,123
Sloveenia	Vabaliige	7,210***	8,553***	8,853***	9,654***	8,258***
	Keskharidus	0,183	-0,170	-0,069	-0,307	-0,275
	Kutseharidus	0,272*	0,127	0,131	-0,039	0,106
	Kõrgharidus	0,661***	0,251	0,381**	-0,103	0,137
Suurbritannia	Vabaliige	6,825***	8,549***	8,558***	9,558***	7,622***
	Keskharidus	0,123	-0,153	-0,106	-0,278	-0,132
	Kutseharidus	0,249	0,165	0,082	0,052	0,111
	Kõrgharidus	0,424***	0,146	0,080	-0,067	0,003

Tärnid tähistavad olulisuse tõenäosust vastavatel nivoodel: * - 0,1, ** - 0,05, *** - 0,01.

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

Eesti puhul oli mudelis 1 (vt Tabel 5) statistiliselt oluline kõrghariduse erinevus kuni põhiharidusest, mudeli 5 korral aga kesk- ja kutseharidus erinevad kuni põhiharidusest negatiivse mõjuga. Esimeses mudelis on näha, et kõrgharidusega inimesed on enam eluga rahul kui kõige madalama haridusega inimesed. Mudeli 2, 3 ja 4 puhul ei ole kesk-, kutse-, ega kõrgharidus

olulised. Kõrghariduse mõju seletavad nii mudelis 2 olev tervis, kui mudelis 3 olev hinnang toimetulekule. Peale kõigi taustatunnuste lisamist mudeli 5 puhul on kesk- ning kutseharidusega inimesed isegi veel vähem eluga rahul olevad.

Sloveenias on mudeli 1 (vt Tabel 5) korral oluline kutse- ja kõrgharidus. See tähendab, et nii kutse- kui ka kõrgharidusel on positiivne mõju arvestades vaid haridust. Esimeses mudelis on näha, et kõrgharidusega inimesed on enam eluga rahul kui kõige madalama haridusega inimesed, ka kutseharidusega isikud on eluga rohkem rahul. Mudelis näha on näha, et kutsehariduse kui ka kõrghariduse mõju seletab ära hinnang toimetulekule. Mudeli 3 puhul on aga näha, et tervis ei seleta ära kõrghariduse mõju. Kõigi taustatunnuste lisamisel ei ühelgi võrreldaval haridustasemel mingit seost.

Suurbritannias on mudeli 1 (vt Tabel 5) korral oluline vaid kõrgharidus, mis on positiivse mõjuga. Mudeli 5 puhul aga kaotab see olulisuse. Nii mudeli 2, 3 kui 4 puhul ei esine seost kõrghariduse ega ka muude võrreldavate haridustasemetega korral. Nii tervis kui hinnang toimetulekule seletavad Suurbritannia korral ära hariduse mõju eluga rahulolule.

3.2 Kontrolltunnuste seos ja mõju riigiti

Lisaks mudelite võrdluses hariduses, uurisin ka kontrolltunnuseid ning nende standardiseeritud väärtusi teises mudelis (vt Lisa 2).

Eesti puhul on tervise mõju kõige suurem eluga rahulolule. Põhirahvuse korral aga seost Eestis ei esine. Vanuse mõju seevastu on Eestis üpriski tugev, standardiseeritud väärtusega 0,153. Suurem mõju on aga haridusega rahulolul, mille väärtus on 0,205. Soo tunnusel on nõrk mõju. Tugevad mõjud Eesti puhul on tervis, vanuse, rahulolu haridusega ja toimetulek rahaliselt, mis on Eesti puhul kõige mõjukam. Kuigi nii kesk- kui ka kutseharidus on seotud eluga rahuloluga Eesti puhul, on mõju hinnangule üsna väike, kesk- ja hariduse korral vaid -0,064 ning -0,068 vastavalt.

Sloveenias on põhirahvuse mõju väike, väärtusega 0,062. Tugevaim mõju on tervisel, väärtusega -0,260, kuid ka rahalisel toimetulekul, mille väärtus on -0,212, olles teistest riikidest kõige mõjukam. Rahulolu haridusega on mõõdukalt seotud, väärtusega 0,132.

Suurbritannia juures on väga tugev mõju tervisel, aga rahalisel toimetulekul ning rahulolul haridusega. Standardiseeritud väärtused on -0,250, -0,247 ning 0,208 vastavalt. Suurbritannias

on vanus teistest uuritavatest riikidest kõige mõjukam, sama lugu on ka rahulolu haridusega tunnuse puhul. Põhirahvus ning sugu ei ole olulised.

Võttes kontrolltunnuste standardiseeritud koefitsendid kokku, selgub, et antud tunnustest oli riikides kõige mõjukam tervis, samuti oli väga mõjukas ka rahaline toimetulek. Soo tunnuse mõju esines vaid Eestis ning põhirahvus vaid Sloveenias. Vanuse mõju erines riigiti, kus. Eesti ja Suurbritannia puhul oli vanus kaalukas ning Sloveenias mitte.

4. ARUTELU

Kokkuvõtvalt saab öelda mudelite kohta, et riikides on kõrghariduse mõju eluga rahulolule positiivne ilma taustatunnuseid arvestamata.

Eesti puhul oli seos kontrolltunnuste lisamisel negatiivne nii kesk- kui ka kutsehariduse korral. Põhjus võib olla akadeemiliste tunnuste tähtsustamises, mistõttu õpilased, kes ei pääse ülikooli, tunnevad end kõrvalejäetumalt. Eesti puhul on järsk lõhestumine ülikooli ja kutsekooli vahel, ning õpilastele võib ülikooli pääsmata jäämine tunduda isikliku läbikukkimisena.

Sloveenia puhul ei esinenud võrreldavate haridustasemete korral kõigi kontrolltunnuste vaates ühtegi seost. Seletamata seos aga oli mudelis kus olid nii haridus kui tervis tunnusteks. Mis puhul antud tunnused ei seletanud ära kõrghariduse mõju. Sloveenia puhul võiks tuleneda see sellest, et kõrgharidus annab eelise tervise eest hoolt kanda, rohkem kui teiste haridustasemete korral. Põhjuseks võiks olla suurem kalduvus kutseharidusele ja üldiselt praktilise karjääriga tööturg, mistõttu kõrgharidusega isikud on rohkem lahus teiste haridustasemetega isikutest võttes arvesse nende tervislikku seisundit.

Suurbritannia puhul ei olnud seost kontrolltunnuste lisamise korral, positiivne seos aga oli kõrghariduse korral kui ainult haridus oli arvestatud. Muude tunnuste lisamisel ei jäänud ükski võrreldav haridustase seletamata. Põhjenduseks võiks olla see, et kultuuri kui ka riigi enda ühiskonna ja majanduse tõttu on muud tegurid mõjukamad rahulolu mõjutama.

Kõigis kolmes riigis oli kõrghariduse mõju positiivne, kui arvestada vaid haridusega. Seda saaks põhjendada kahel viisil: 1) kõrghariduse omandamine võiks suurendada ka isiklikku rahulolu haridussüsteemiga ja 2) kõrgharidus annab suurema kompetentsi edasiseks eluks. Kuna tulemused on riigiti sarnased, siis ei ole haridussüsteemi erinevustel suurt rolli kõrghariduse kasu loomisel.

Teooriate korral võiks olla personaalse kontrolli teooria kõige sobilikuma seletusega tulemuste puhul. Teooria järgi võiks suurem kontroll elu üle olla seotud kõrgema rahuloluga, ning kõrghariduse puhul oli seda tulemustes ka näha positiivse mõjuna arvestades haridust. Kesk- ja

kutsehariduse puhul oli mõju negatiivne Eestis, mis puhul võiks väiksem kontroll mõjutada madalama haridustasemega vastajaid negatiivselt.

Töö puhul oli mitmeid piiranguid, mida peaks silmas pidama. Kõigepealt, töös uurisin vaid kolme riiki ning samuti, olid need riigid kõik Euroopas. Seetõttu jäävad tulemused üldistatavaks vaid vastavates riikides ning neid ei saa laiendada Euroopale ega teistele töös mitte uuritud riikidele laiemalt. Teiseks, valitud kontrolltunnused on ainult osa võimalikest mõjudest, seega ei saa mudelit ja selle tulemusi pidada täiuslikeks ning antud tunnuseid ainukesteks mõjutavateks osadeks. Kolmandaks, mudelite puhul oli heteroskedastiivsus tihti esinev nähtus, viidates sellele, et isikute vastused jagunesid rohkem grupiti, kui eeldused oleksid nõudnud. Neljandaks, uuringu tulemused põhinesid enamjaolt lineaarse regressioonimudeli põhjal, tulevikus oleks soovitatav uurida antud teemat ka teiste meetoditega, nagu dispersioonanalüüsi, faktoranalüüsi või klasteranalüüsiga, et uurida selles töös käsitlemata jäetud mõjusid.

KOKKUVÕTE

Töös uurisin hariduse seost eluga rahuloluga kolmes riigis: Eestis, Sloveenias ja Suurbritannias. Uurisin nii hariduse seost eluga rahulolule ilma teisi tunnuseid arvestamata kui ka koos võimalike seletavate tunnustega. Analüüsiks kasutasin lineaarse regressiooni mudeleid.

Tulemusena selgus, et kõrghariduse mõju eluga rahulolule on positiivne kui arvestada vaid haridust. Kesk- ja kutseharidus on negatiivsed kui arvestada kõigi kontrolltunnustega Eestis, teistes riikides seoseid ei olnud. Kõrgharidus oli ka positiivne Sloveenias, kus tervis ei seletanud ära hariduse mõju eluga rahulolule..

Kontrolltunnuste korral on mõjutavad faktorid tervis ning rahaline toimetulek, mille järel seletasid tunnused hariduse mõju eluga rahulolule ära. Seletus tervise korral põhineks sellel, et tervislik seisund määrab ära selle, kui palju kasu saab isik haridusest ja selle kasutamisest. Seletus rahalise toimetuleku korral põhineks sellel, et kõrgem haridus on tavaliselt aluseks saada parem ja rohkem tasustatav töökoht. Seega rahulolu võib tõusta rahaliste vahendite suurenemisest.

Tulemuste puhul sobiv teooria võiks olla personaalse kontrolli teooria, mis puhul kõrgharidusest saadud teadmised ja oskused tõstavad eluga rahulolu hinnangut.

SUMMARY

The relation between education and life satisfaction based on ESS data

The point of this bachelor's thesis was to examine the relationship of education on life satisfaction in 3 different European countries: Estonia, Great Britain and Slovenia. For the data, 11. round of the European Social Survey was used. For analysis, linear regression models were used.

The results showed that education's effect in regards to life satisfaction was negative in Estonia with secondary and vocational education when only education was included, however when control variables were accounted for, the relation was positive for higher education. For both Slovenia and Great Britain, higher education was positive when only education was included. In Slovenia health could not explain education's effect on life satisfaction.

The most influential variables were health and monetary evaluation. Compared to other variables, education levels were largely uninfluential.

Possible reasons and explanations for the results could be that higher education gives more resources to the person obtaining it, leading to a positive relation with life satisfaction. However, the gains are explained by other variables in regards to education.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Assari, S. (2024). Minorities' Diminished Returns of Educational Attainment on Life Satisfaction among Black and Latino Adults in the United States. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 2, 100091. <https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2024.100091>
- Binder, M., & Coad, A. (2011). From Average Joe's happiness to Miserable Jane and Cheerful John: Using quantile regressions to analyze the full subjective well-being distribution. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 79(3), 275–290. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2011.02.005>
- Becchetti, L., & Pelloni, A. (2013). What are we learning from the life satisfaction literature? *International Review of Economics*, 60(2), 113–155. <https://doi.org/10.1007/s12232-013-0177-1>
- Bonini, A. N. (2008). Cross-National Variation in Individual Life Satisfaction: Effects of National Wealth, Human Development, and Environmental Conditions. *Social Indicators Research*, 87(2), 223–236. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9167-6>
- Botha, F. (2014). Life Satisfaction and Education in South Africa: Investigating the Role of Attainment and the Likelihood of Education as a Positional Good. *Social Indicators Research*, 118(2), 555–578. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0452-2>
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: A control-process view. *Psychological Review*, 97(1), 19–35. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.97.1.19>
- Cheung, H. Y., & Chan, A. W. H. (2009). The Effect of Education on Life Satisfaction Across Countries. *Alberta Journal of Educational Research*, 55(1). <https://doi.org/10.55016/ojs/ajer.v55i1.55278>
- Cuñado, J., & de Gracia, F. P. (2012). Does Education Affect Happiness? Evidence for Spain. *Social Indicators Research*, 108(1), 185–196. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9874-x>

- Das, K. V., Jones-Harrell, C., Fan, Y., Ramaswami, A., Orlove, B., & Botchwey, N. (2020). Understanding subjective well-being: Perspectives from psychology and public health. *Public Health Reviews*, 41(1), 25. <https://doi.org/10.1186/s40985-020-00142-5>
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542>
- Diener, E., Lucas, R. E., & Scollon, C. N. (2006). Beyond the hedonic treadmill: Revising the adaptation theory of well-being. *American Psychologist*, 61(4), 305–314. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.4.305>
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>
- Easterlin, A., R. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. *Nations and Households in Economic Growth* (pp. 89–125). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-205050-3.50008-7>
- Ebrahim, A., Botha, F., & Snowball, J. (2013). Determinants of life satisfaction among race groups in South Africa. *Development Southern Africa*, 30(2), 168–185. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2013.797227>
- Erdogan, B., Bauer, T. N., Truxillo, D. M., & Mansfield, L. R. (2012). Whistle While You Work: A Review of the Life Satisfaction Literature. *Journal of Management*, 38(4), 1038–1083. <https://doi.org/10.1177/0149206311429379>
- EU Commission Eurydice, 2025 <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/estonia/overview>
Kasutatud 18.05.2026
- European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC) (2025) ESS11 - integrated file, edition 4.1 [Data set]. Sikt - Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess11e04_1
- Ehrhardt, J. J., Saris, W. E., & Veenhoven, R. (2000). Stability of Life-satisfaction over Time. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 177–205. <https://doi.org/10.1023/A:1010084410679>

- Fernández-Ballesteros, R., Zamarrón, M. D., & Ruíz, M. A. (2001). The contribution of socio-demographic and psychosocial factors to life satisfaction. *Ageing & Society*, 21(1), 25–43. <https://doi.org/10.1017/S0144686X01008078>
- Ferrante, F. (2009). Education, Aspirations and Life Satisfaction. *Kyklos*, 62(4), 542–562. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2009.00450.x>
- Gerber, J. P., Wheeler, L., & Suls, J. (2018). A social comparison theory meta-analysis 60+ years on. *Psychological Bulletin*, 144(2), 177–197. <https://doi.org/10.1037/bul0000127>
- Suurbritannia valitsus, 2012. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/219167/v01-2012ukes.pdf Kasutatud 18.05.2026
- Suurbritannia valitsuse koduleht, 2019. <https://www.gov.uk/guidance/school-capital-funding> Kasutatud 18.05.2026
- Ilies, R., Yao, J., Curseu, P. L., & Liang, A. X. (2019). Educated and Happy: A Four-Year Study Explaining the Links Between Education, Job Fit, and Life Satisfaction. *Applied Psychology*, 68(1), 150–176. <https://doi.org/10.1111/apps.12158>
- Jan, M., & Masood, T. (2008). An Assessment of Life Satisfaction among Women. *International Journal for Studies on Home and Community Science*, 2, 33–42. <https://doi.org/10.1080/09737189.2008.11885250>
- Judge, T. A., & Watanabe, S. (1993). Another look at the job satisfaction-life satisfaction relationship. *Journal of Applied Psychology*, 78(6), 939–948. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.78.6.939>
- Maria, M. C. S., Mejía, C., & Maro, V. D. (2008). Education and life satisfaction: Perception or reality? *Working Papers Series. Documentos de Trabajo, Working Papers Series. Documentos de Trabajo*, Article 9188. <https://ideas.repec.org//p/col/000123/009188.html>
- Melin, R., Fugl-Meyer, K. S., & Fugl-Meyer, A. R. (2003). Life satisfaction in 18- to 64-year-old Swedes: In relation to education, employment situation, health and physical activity. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 35(2), 84–90. <https://doi.org/10.1080/16501970306119>

- Ngoo, Y. T., Tey, N. P., & Tan, E. C. (2015). Determinants of Life Satisfaction in Asia. *Social Indicators Research*, 124(1), 141–156. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0772-x>
- Palmore, E., & Luikart, C. (1972). Health and Social Factors Related to Life Satisfaction. *Journal of Health and Social Behavior*, 13(1), 68–80. <https://doi.org/10.2307/2136974>
- Papi, S., & Cheraghi, M. (2021). Multiple factors associated with life satisfaction in older adults. *Menopause Review/Przegląd Menopauzalny*, 20(2), 65–71. <https://doi.org/10.5114/pm.2021.107025>
- Powdthavee, N., Lekfuangfu, W. N., & Wooden, M. (2015). What's the good of education on our overall quality of life? A simultaneous equation model of education and life satisfaction for Australia. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 54, 10–21. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2014.11.002>
- Rothbaum, F., Weisz, J. R., & Snyder, S. S. (1982). Changing the world and changing the self: A two-process model of perceived control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(1), 5–37. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.1.5>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141–166. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141>
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>
- Salinas-Jiménez, M. del M., Artés, J., & Salinas-Jiménez, J. (2011). Education as a Positional Good: A Life Satisfaction Approach. *Social Indicators Research*, 103(3), 409–426. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9709-1>
- Salinas-Jiménez, M. del M., Artés, J., & Salinas-Jiménez, J. (2013). How Do Educational Attainment and Occupational and Wage-Earner Statuses Affect Life Satisfaction? A Gender Perspective Study. *Journal of Happiness Studies*, 14(2), 367–388. <https://doi.org/10.1007/s10902-012-9334-6>

Strießnig, E. (2015). *Too educated to be happy? An investigation into the relationship between education and subjective well-being*. <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/11674/> Kasutatud 30.03.2026

Tov, W. (2018). Well-being concepts and components. E. Diener, S. Oishi, & L. Tay (Eds.), *Handbook of well-being*. Salt Lake City, UT: DEF Publishers. DOI:nbascholar.com Kasutatud 30.03.26

The Education System in the Republic of Slovenia 2018/19 - Publication by Eurydice Slovenia. <https://eurydice.sio.si/razno/the-education-system-in-the-republic-of-slovenia-2018-2019/> Kasutatud 18.05.2026

Udayanga, S. (2025). When more means less: The declining happiness premium of higher education in wealthier countries. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), 1346. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05694-y>

UNESCO, 2024. The future at risk: Why investing in education is critical. <https://www.unesco.org/sdg4education2030/en/knowledge-hub/future-risk-why-investing-education-critical> (külastatud 16.03.2026)

Wetzel, M., Huxhold, O., & Tesch-Römer, C. (2016). Transition into Retirement Affects Life Satisfaction: Short- and Long-Term Development Depends on Last Labor Market Status and Education. *Social Indicators Research*, 125(3), 991–1009. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-0862-4>

Witter, R. A., Okun, M. A., Stock, W. A., & Haring, M. J. (1984). Education and Subjective Well-Being: A Meta-Analysis. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 6(2), 165–173. <https://doi.org/10.2307/1163911>

Yakovlev, P., & Leguizamon, S. (2012). Ignorance is not bliss: On the role of education in subjective well-being. *The Journal of Socio-Economics, Special Issue on Deirdre McCloskey's Works on the Bourgeois Era*, 41(6), 806–815. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2012.08.009>

LISAD

Lisa 1: Eluga rahulolu seos haridusega (mudel)

Riigid	Jaotus	Koefitsient	Standardi seeritult	Standardviga	T-statistik	P-väärtus
Eesti	Vabaliige	6,931	NA	0,144	48,044	0,000
	Keskharidus	-0,165	-0,031	0,198	-0,829	0,407
	Kutseharidus	-0,255	-0,059	0,177	-1,442	0,149
	Kõrgharidus	0,423	0,102	0,172	2,461	0,014
Sloveenia	Vabaliige	7,210	NA	0,135	53,266	0,000
	Keskharidus	0,183	0,028	0,226	0,810	0,418
	Kutseharidus	0,272	0,072	0,159	1,707	0,088
	Kõrgharidus	0,661	0,164	0,167	3,967	0,000
Suurbritannia	Vabaliige	6,825	NA	0,106	64,410	0,000
	Keskharidus	0,123	0,015	0,244	0,506	0,613
	Kutseharidus	0,249	0,048	0,163	1,521	0,128
	Kõrgharidus	0,424	0,103	0,133	3,180	0,002

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

Lisa 2: Eluga rahulolu seos kuue kontrolltunnusega (mudel)

Riigid	Jaotus	Koefitsient	Standardi seeritult	Standardviga	T-statistik	P-väärtus
Eesti	Vabaliige	8,318	NA	0,413	20,156	0,000
	Keskharidus	-0,340	-0,064	0,175	-1,942	0,052
	Kutseharidus	-0,297	-0,068	0,159	-1,865	0,062
	Kõrgharidus	-0,123	-0,030	0,158	-0,776	0,438
	Tervis	-0,586	-0,238	0,072	-8,109	0,000
	Vanus	0,016	0,153	0,003	5,260	0,000
	Rahulolu_haridusega	0,185	0,205	0,023	7,876	0,000
	Toimetulek_rahaliselt	-0,857	-0,297	0,077	-11,168	0,000
	Põhirahvus	-0,363	-0,042	0,221	-1,643	0,101
	Sugu	0,226	0,056	0,101	2,238	0,025
Sloveenia	Vabaliige	8,258	NA	0,367	22,522	0,000
	Keskharidus	-0,275	-0,042	0,212	-1,300	0,194
	Kutseharidus	0,106	0,028	0,149	0,709	0,478
	Kõrgharidus	0,137	0,034	0,160	0,856	0,392
	Tervis	-0,562	-0,260	0,066	-8,503	0,000
	Vanus	0,001	0,008	0,003	0,277	0,782
	Rahulolu_haridusega	0,106	0,132	0,022	4,888	0,000
	Toimetulek_rahaliselt	-0,564	-0,212	0,078	-7,238	0,000
	Põhirahvus	0,420	0,062	0,181	2,316	0,021
	Sugu	0,165	0,044	0,103	1,607	0,108
Suurbrit	Vabaliige	7,622	NA	0,333	22,860	0,000

annia						
	Keskharidus	-0,132	-0,016	0,217	-0,607	0,544
	Kutseharidus	0,111	0,021	0,146	0,760	0,447
	Kõrgharidus	0,003	0,001	0,122	0,026	0,979
	Tervis	-0,563	-0,250	0,059	-9,547	0,000
	Vanus	0,015	0,139	0,003	5,515	0,000
	Rahulolu_haridusega	0,195	0,208	0,023	8,643	0,000
	Toimetulek_rahaliselt	-0,644	-0,247	0,067	-9,631	0,000
	Põhirahvus	-0,179	-0,036	0,120	-1,489	0,137
	Sugu	0,148	0,036	0,099	1,499	0,134

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11.laine (2023)

Lisa 3. Eluga rahulolu seos hariduse ja tervisega (mudel)

Riigid	Jaotus	Koefitsient	Standardi seeritud	Standardviga	T-statistik	P-väärtus
Eesti	Vabaliige	8,661	NA	0,220	39,453	0,000
	Keskharidus	-0,224	-0,042	0,191	-1,174	0,241
	Kutseharidus	-0,241	-0,055	0,170	-1,418	0,157
	Kõrgharidus	0,223	0,053	0,166	1,339	0,181
	Tervis	-0,689	-0,280	0,068	-10,155	0,000
Sloveenia	Vabaliige	8,553	NA	0,196	45,083	0,000
	Keskharidus	-0,069	-0,011	0,216	-0,318	0,751
	Kutseharidus	0,131	0,035	0,152	0,864	0,388
	Kõrgharidus	0,381	0,094	0,161	2,373	0,018
	Tervis	-0,674	-0,315	0,061	-11,083	0,000
Suurbritannia	Vabaliige	8,558	NA	0,176	48,725	0,000
	Keskharidus	-0,106	-0,013	0,232	-0,456	0,648
	Kutseharidus	0,082	0,016	0,156	0,523	0,601
	Kõrgharidus	0,080	0,019	0,130	0,613	0,540
	Tervis	-0,711	-0,316	0,059	-12,051	0,000

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

Lisa 4. Eluga rahulolu seos hariduse ja toimetuleku hinnanguga (mudel)

Riigid	Jaotus	Koefitsient	Standardi seeritud	Standardviga	T-statistik	P-väärtus
Eesti	Vabaliige	9,061	NA	0,201	45,053	0,000
	Keskharidus	-0,156	-0,029	0,184	-0,849	0,396
	Kutseharidus	-0,132	-0,030	0,164	-0,801	0,423
	Kõrgharidus	0,228	0,055	0,160	1,429	0,153
	Toimetulek_rahaliselt	-1,087	-0,377	0,077	-14,172	0,000
Sloveenia	Vabaliige	8,553	NA	0,194	44,173	0,000
	Keskharidus	-0,170	-0,026	0,221	-0,769	0,442
	Kutseharidus	0,127	0,033	0,155	0,821	0,412
	Kõrgharidus	0,251	0,062	0,167	1,508	0,132
	Toimetulek_rahaliselt	-0,737	-0,277	0,078	-9,393	0,000
Suurbritannia	Vabaliige	8,549	NA	0,164	52,211	0,000
	Keskharidus	-0,153	-0,018	0,230	-0,664	0,507
	Kutseharidus	0,165	0,032	0,154	1,069	0,285
	Kõrgharidus	0,146	0,035	0,127	1,144	0,253
	Toimetulek_rahaliselt	-0,890	-0,341	0,067	-13,284	0,000

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11. laine (2023)

Lisa 5. Eluga rahulolu seos hariduse, tervise ja toimetuleku hinnanguga (mudel)

Riigid	Jaotus	Koefitsient	Standardiseeritud	Standardviga	T-statistik	P-väärtus
Eesti	Vabaliige	9,933	NA	0,234	42,513	0,000
	Keskharidus	-0,198	-0,037	0,181	-1,094	0,274
	Kutseharidus	-0,139	-0,032	0,161	-0,864	0,388
	Kõrgharidus	0,120	0,029	0,158	0,762	0,446
	Tervis	-0,466	-0,189	0,067	-6,972	0,000
	Toimetulek_rahaliselt	-0,935	-0,324	0,078	-11,927	0,000
Sloveenia	Vabaliige	9,654	NA	0,220	43,805	0,000
	Keskharidus	-0,307	-0,047	0,214	-1,433	0,152
	Kutseharidus	0,039	0,010	0,149	0,264	0,792
	Kõrgharidus	0,103	0,026	0,161	0,641	0,522
	Tervis	-0,573	-0,265	0,061	-9,399	0,000
	Toimetulek_rahaliselt	-0,574	-0,215	0,078	-7,395	0,000
Suurbritannia	Vabaliige	9,558	NA	0,193	49,624	0,000
	Keskharidus	-0,278	-0,033	0,224	-1,240	0,215
	Kutseharidus	0,052	0,010	0,150	0,349	0,727
	Kõrgharidus	-0,067	-0,016	0,126	-0,530	0,596
	Tervis	-0,544	-0,242	0,059	-9,268	0,000
	Toimetulek_rahaliselt	-0,725	-0,278	0,067	-10,768	0,000

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 11.laine (2023)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Robin Ein

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Hariduse ja heaolu seos Euroopa kolmes riigis”, mille juhendaja on Ainsaar, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Robin Ein

25.05.2026